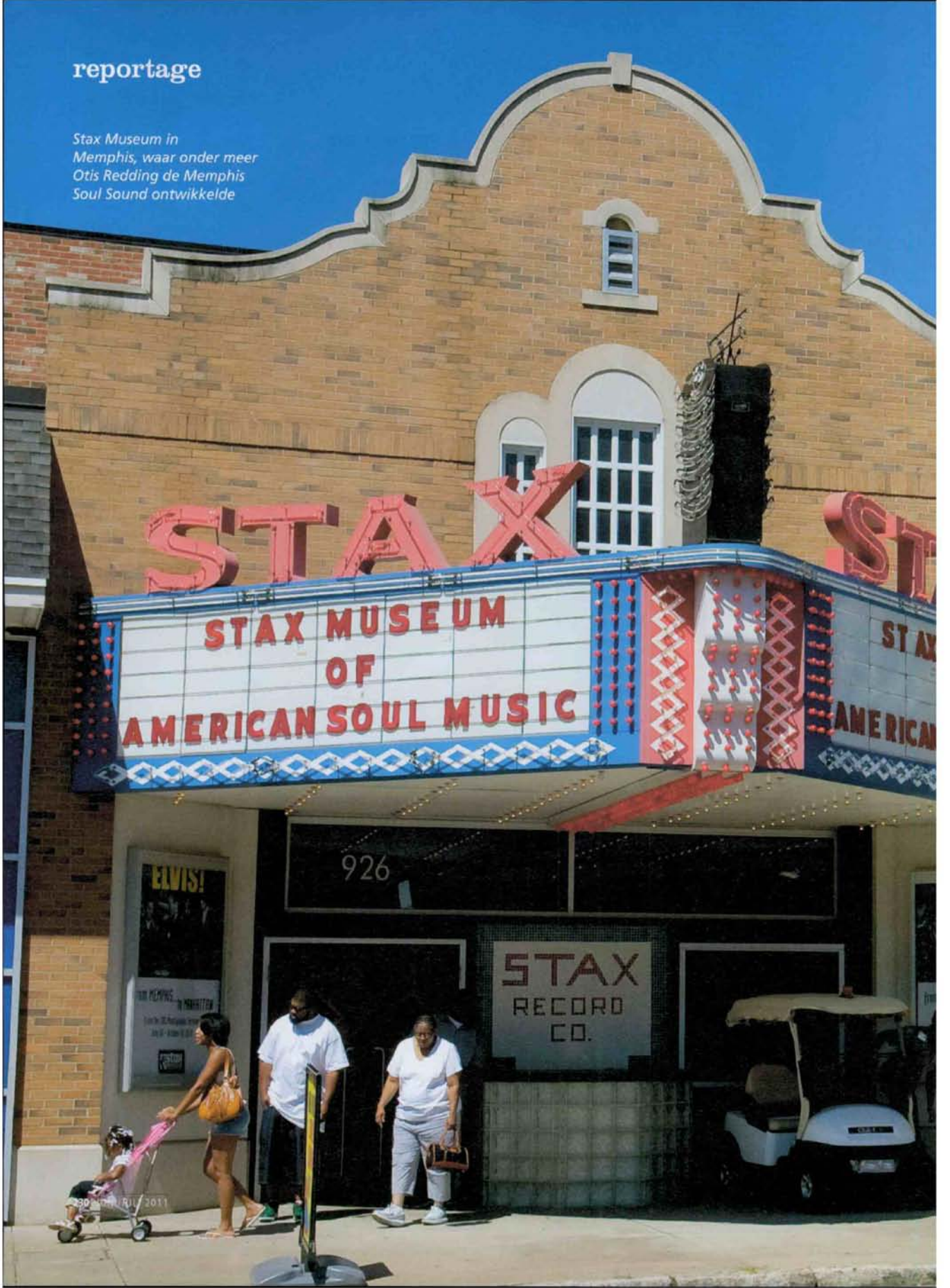

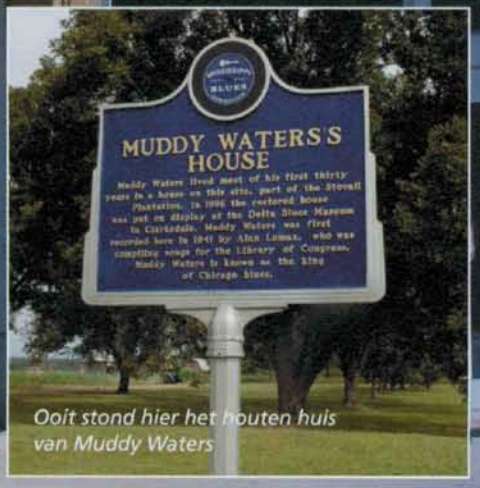
Stax Museum in Memphis, waar onder meer Otis Redding de Memphis Soul Sound ontwikkelde

In Memphis werd de rock 'n' roll geboren, zeggen ze. In New Orleans de jazz. En ergens in het vlakke land daartussen, in de Mississippi Delta, de blues. Geen wonder dat duizenden mensen jaarlijks een bedevaartstocht maken over Highway 61, de 'Blues Highway'. Maar in een auto raas je voorbij aan de verhalen van het landschap. Daarom besloten journalist Leendert van der Valk en fotograaf Winnifred Wijnker te gaan fietsen, in een land waar niemand fietst. Niet over de 61, maar over de zijpaden, de Blues Byways. Hun boek Duivelsmuziek verschijnt deze zomer. Voor Jazzism doen ze verslag van hun eerste reisdagen.

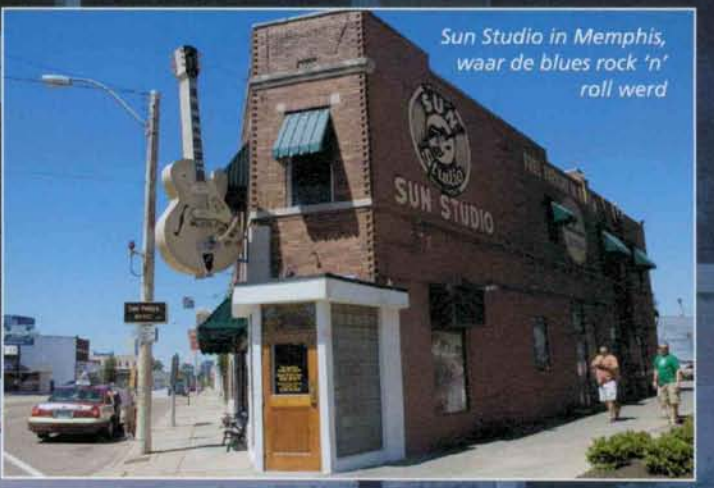
TEKST: **LEENDERT VAN DER VALK** FOTO'S: **WINNIFRED WIJNKER**

Een fietstocht over de zijpaden van blues en jazz; van Memphis naar New Orleans

Blues Byways

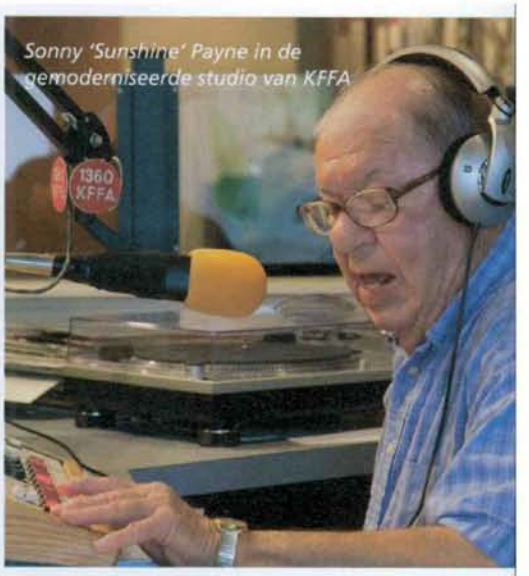
Ooit stond hier het houten huis van Muddy Waters

Sun Studio in Memphis, waar de blues rock 'n' roll werd

"Ze hadden verzoeknummers voor Sonny Boy Williamson, maar het mocht niet uitlekken dat het van hen kwam; hun man zou ze vermoorden!

Sonny 'Sunshine' Payne in de gemoderniseerde studio van KFFA

Het Riverside Hotel in Clarksdale, waar de reizende bluesmuzikanten sliepen

De middenstand van Helena

Memphis, Tennessee

Walking in Memphis. Eh, nee dus. We fietsen in Memphis en dat blijkt al na een paar honderd meter vanaf het vliegveld een heel slecht idee. We rijden in het pikkedonker over opgebroken straten door de getto's, langs ogenschijnlijk onbewoonbare bouwvallen die hier shotgun shacks heten. De jongeren die hun blikjes bier verbergen in papieren zakken, roepen dingen die we gelukkig maar half verstaan. Dit zijn de slechtste delen van een van de armste steden van Amerika. En we weten de weg niet. Een auto scheert langs ons heen, een jongen schreeuwt iets uit het raampje, maar komt niet boven de hiphopbassen uit.

Hadden we hier pakweg zestig jaar geleden gereden, dan waren we precies waar we zijn moesten: in de wijken waar de muziek het wildst was, waar de plattelandsblues van de Delta versterkt werd en transformeerde naar rock 'n' roll. Niet dat het er toen veilig was, maar je waagde je leven tenminste met een goede reden. In een bar op de straathoek zou je Howlin' Wolf kunnen zien spelen. Of BB King. Die laatste speelt hier nog steeds wel eens, hij heeft zijn eigen club op Beale Street.

Beale Street, leren we de volgende dag als de felle zon alles lieflijk maakt, is een toeristische bende. De goede muziek van Memphis zit in musea zoals de Sun Studio waar Howlin' Wolf, Ike Turner en Elvis begonnen en Stax Studio waar Otis Redding en Booker T & The MG's country, gospel en blues samenvoegden tot een aanstekelijke soulsound. Interessante musea, dat wel, maar musea.

Gelukkig zien we op het Memphis Music and Heritage Festival een bluesartiest oude stijl, Blind Mississippi Morris. Groot, blind en vrolijk speelt hij op zijn mondharmonica een soundtrack voor de reis die we zullen maken langs de rivier, terug in de tijd. Want hoewel de meeste popgeschiedenisboeken in Memphis beginnen (want Elvis) ligt het echte verhaal meer zuidelijk: in de Delta.

Helena, Arkansas

Aan de overkant van Ol' man river ligt de staat Arkansas; evengoed onderdeel van de bluesdelta als de staat Mississippi, maar veel minder bekend. We fietsen 's ochtends vroeg door katoenvelden. Het gewas dat het blanke deel van de Delta in de negentiende en twintigste eeuw rijk maakte en het zwarte deel straatarm hield, wordt nog altijd op grote schaal verbouwd. Slaven of onderbetaalde arbeiders zijn nu niet meer nodig, grote machines oogsten de witte wattenbolletjes. Precies daarom is dit land al lang geleden leeggelopen. Heel af en toe nog ligt er onderweg een dorpje; een paar huizen en een fastfood restaurant langs een highway. Met de ongeschoolde arbeid verdween ook het bluespubliek.

Ondanks de industrialisatie is het katoen nog altijd een belangrijke werkgever in de Delta

Onder een rij bomen staat een bord dat vermeldt dat Muddy's huis hier stond, op deze lege plek

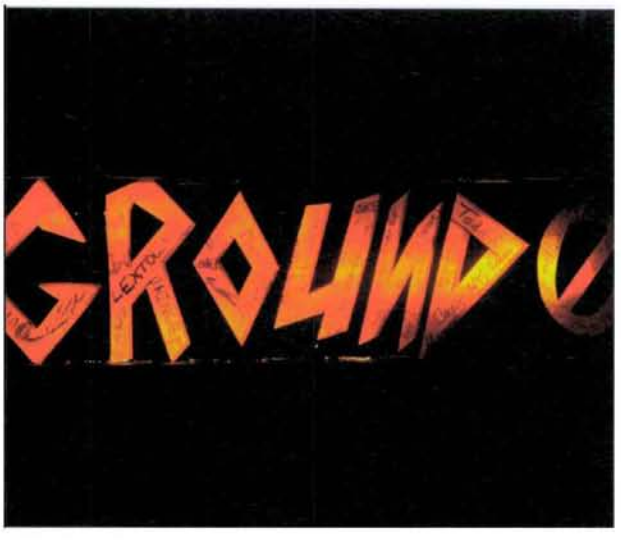
In Helena wordt dat gemis een beetje gecompenseerd door enkele bluesfanaten, vaak Europeanen, die het stadje bezoeken, omdat hier de studio staat van het oudste nog lopende bluesprogramma ter wereld: King Biscuit Time Radio. Presentator Sonny 'Sunshine' Payne was er al bij toen in 1941 de eerste show werd uitgezonden. Nu, bijna 70 jaar later, zendt hij nog steeds uit op hetzelfde tijdstip, met hetzelfde beperkte bereik en met dezelfde muziek. Sonny Boy Williamson II, Robert Lockwood Jr. en Pinetop Perkins zijn niet meer lijfelijk aanwezig in de studio, maar wel op plaat en vooral in de gedachten van Sonny Payne (84). Hier hadden de muzikanten dagelijks hun eigen show waarmee ze publiek verwierven voor hun live-optredens 's avond in een van de vele juke joints van Helena of op plantages in de omgeving. Nu is Helena niets meer. Ja, een hypermoderne radiostudio, een museumpje en een jaarlijks festival. Maar sinds ook Sam Carr en Frank Frost zijn overleden, de laatste grote blueshelden van het stadje, is er geen live blues meer. De industriële rails die nog door de straten loopt, gaat nergens meer naartoe. 's Avonds is het er uitgestorven en onveilig. Sonny Payne heeft er desalniettemin zin in. „Pass the biscuits, cause it's King Biscuit Time!" We zijn te gast in aflevering 16.054. Payne is bijna doof, maar werkt zich geroutineerd door de show tjokvol lokale reclame. Na afloop vertelt hij over Helena in de jaren veertig en vijftig. Sponsor King Biscuit, een meelfabrikant, bereikte via de show een grote markt, de zwarte plattelandsfamilies, maar de culturele invloed van de show was nog groter. „Toen die in 1941 ongeveer een maand liep, begonnen er telefoontjes te komen, van de chique blanke dames uit de schoonheidssalon. Ze hadden verzoeknummers voor Sonny Boy Williamson, maar

Rat is zeventig en drentelde als jochie al door het hotel toen John Lee Hooker, The Blind Boys from Alabama en Sam Cooke er sliepen

het mocht niet uitlekken dat het van hen kwam; hun man zou ze vermoorden! Door King Biscuit Time begon ook de blanke bevolking van Helena eindelijk door te krijgen wat er zich elke avond in die juke joints afspeelde. De blues werd enorm populair." Payne is zelf blank, maar groeide op in zwarte buurten. Vanaf zijn vijftiende, ongeveer toen de show begon, moest hij zichzelf redden.
Toen de grote ster, Sonny Boy Williamson II, Helena verliet, nam Payne de show over. In 1965 keerde Williamson terug uit Engeland, waar hij het begin van de bluesrevival had meegemaakt. Hij vertelde Payne dat hij stervende was. Tuurlijk, dacht Payne, Sonny Boy had wel vaker praatjes. „Niet veel later kwam hij op een dag niet opdagen. Drummer James 'Peck' Curtis ging hem halen in het pension waar hij woonde. Peck kwam terug, huilend als een baby. 'Sonny Boy is dood.' Ze hebben de hele show huilend gedaan. Het moest wel, ze stonden onder contract."
Na het verhaal is Payne lang stil. Vertellen over de blues van Helena is vertellen over doden. We hebben wijlen pianist Roosevelt Sykes al gehad. „Rosy speelde in de pianobars in de haven, later verdiende hij veel geld in Chicago." En Memphis Slim. „Die ging naar Frankrijk en trouwde een rijke vrouw". Vindt Payne het eigenlijk nog wel leuk, die radioshow in het uitgestorven stadje? „Ja, ik ontmoet leuke mensen en het festival is geweldig. Maar als het zou kunnen, zou ik morgen stoppen. Ik moet sowieso nog wachten tot het eind van het jaar, want ik sta onder contract. Ik kan het nog aan, God is goed voor me geweest." Hij is moe, hij is ook al 84. Hij gaat naar huis om een half uurtje te slapen. Daarna moet hij weer aan het werk, meer advertenties verkopen voor de radio.

Clarksdale, Mississippi

De volgende dag fietsen we verder aan de oostkant van de rivier. Soms passeren we een moeras waar hagelwitte reigers uit opvliegen, een hint van de subtropische wildernis die de Delta 150 jaar geleden nog grotendeels was, voordat slaven de grond cultiveerden. De rest van het kale landschap van Mississippi geeft genoeg gelegenheid om je af te vragen wat er in vredesnaam van Helena terecht moet komen als ook Sonny Payne stopt. Verder verval waarschijnlijk. En over verval gesproken: we rijden door Stovall Plantation. De plantage waar Muddy Waters in de jaren veertig in relatieve anonimiteit gitaar speelde, vrouwen versierde en whisky stookte, totdat songhunter Alan Lomax hem ontdekte. Daarna zou hij via Memphis naar Chicago vertrekken en zijn Deltablues moeten versterken om boven het stadslawaai uit te komen. Hij zou oneindig veel bands en gitaristen beïnvloeden, onder andere een stel Britse jongens die zich vernoemden naar zijn liedje Rollin' Stone.
Stovall is nog steeds in gebruik, nu als een modern boerenbedrijf, maar dat zou je op het eerste gezicht niet zeggen. Er staan ingestorte schuurtjes, van het type waarin Muddy Waters woonde met zijn oma. En verroeste landbouwwerktuigen. Onder een rij bomen staat een bord dat vermeldt dat Muddy's huis hier stond, op deze lege plek.
Als je de blues nog niet had, heb je hem nu.
We hebben stevige behoefte aan levende blues. En als dat ergens te vinden is in de Delta, dan is het in Clarksdale. Het stadje ligt aan een kruispunt van spoorwegen en highways. De crossroads dus, een belangrijke plek voor bluesmuzikanten. Niet alleen omdat je er 's nachts je ziel kon slijten aan de duivel

Josh 'Razorblade' Stewart is gastheer van de wekelijkse jamsessie in Ground Zero, de bluesclub van acteur Morgan Freeman.

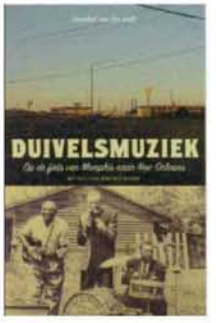
in ruil voor muzikaal talent, maar vooral omdat er werk was. Bluesmuzikanten reisden veel om van de muziek te kunnen leven. Ze kwamen elkaar constant tegen op plekken waar publiek was. Soms lijkt het of de Delta van voor de oorlog een groot dorp was waar iedereen elkaar kende en van elkaar leerde. Als dat zo was, dan was Clarksdale de dorpsbrink.
De blues leeft er nog steeds. Bluesorganisatie Cat Head heeft zich er met een winkel gevestigd, acteur Morgan Freeman heeft een grote bluesclub geopend in een afgeragd pand, de Ground Zero, en er is een juke joint die relatief veilig is. Elders, in de slechtste buurten zijn er nog meer, maar zelfs de meeste Clarksdalers wagen zich daar niet. Op doordeweekse dagen is de Ground Zero de place to be. Soms staan er grote namen geprogrammeerd, maar op donderdag is er een jamsession waar het lokale talent zich toont. Serveerster Tamilah vraagt wat we willen hebben, darling; de steak van de barbecue op de porch of de gefrituurde catfish?
De gastheer van de avond is Josh 'Razorblade' Stewart, strak in pak met wandelstok en hoed. Achter hem staat de gelegenheidsband van jongens uit de omgeving. Vooral drummer 'Pocket Knife' zou nog wel eens ver kunnen komen. Wie durft, mag meespelen en deelt in de dollars die in de emmer op het podium worden gedoneerd. Een gitarist dient zich aan en een Dylan-imitator.
Maar het mooiste levende monument van Clarksdale is Rat. Hij bestiert het Riverside Hotel dat hij van zijn moeder overnam. Het is een verzakt pand met daarnaast een aantal shotgun houses die hij aan het opknappen in. ,,Maar niet te veel, mijn gasten willen dat alles blijft zoals het is. Everything is original." Rat is zeventig en drentelde als jochie al door het hotel toen John Lee Hooker, The Blind Boys from Alabama en Sam Cooke er sliepen, toen Ike Turner zijn Rocket 88 repeteerde in de kelder.

Langs de bloedhete wegen van de Delta.

Sonny Boy

Wij slapen in de kamer waar Muddy Waters en Robert Nighthawk een tijdlang woonden. Het bed ligt ronduit slecht, maar ja, het is original. Door het hele hotel zwerven muziekinstrumenten, koffers, persoonlijke bezittingen vergeten of geschonken door gasten. In de kamer naast de onze overleed zangeres Bessie Smith, toen het hotel nog een ziekenhuis was. Op het bed staat bij wijze van altaar een slecht geschilderd portret dat door een gast werd gemaakt.
Als Rat eenmaal begint met praten over zijn hotel - en dat is direct na de introductie 'just call me Rat' - dan blijven de grote namen voorbij komen: The Staple Singers, Aretha Franklin, 'that guy from the Rolling Stones'. Het was familie. De muzikanten noemde Rats moeder Mama. Sonny Boy Williamson en Robert Nighthawk haalden hem vaak om twee, drie uur 's nachts uit bed, om nog wat te spelen. Williamson stond bekend als een gokker, dronkaard en onvoorspelbaar figuur, maar van Rat zul je geen kwaad woord horen. ,,Wat ze ook zeggen van Sonny Boy, hij was aardig, Ike trouwens ook. En Muddy was een leuke kerel. Hij had enorme voeten."
We zitten een paar uur voor het hotel te kletsen, wachtend tot de zon zakt en de temperatuur draaglijk wordt. Rat zwaait naar vrijwel elke auto die voorbijkomt, ook die van de Sheriff die toestaat dat er op zijn veranda een biertje wordt gedronken. Dat was vroeger wel anders, toen was Clarksdale nog strikter gescheiden in zwart en wit dan nu. ,,De muzikanten die hier sliepen, speelden op de boerderijen en in de juke joints waar alleen zwarten kwamen. Die lagen aan de randen van de stad, want downtown mochten zwarten niet dansen." Tot in de jaren zeventig sliepen er dan ook geen blanken in het Riverside Hotel. Nu bijna alleen maar, elke middag loopt Rat twee of drie keer alle kamers langs om nieuwsgierige gasten te vertellen over het hotel. De meesten stappen daarna weer in hun auto en rijden naar een comfortabeler slaapplek. Rat verdient er niets aan, en dat zint hem niet. Dan blijft hij mopperend achter, maar lang laat hij zijn humeur nooit verpesten. Voor je het weet is het alweer tijd om een nieuw bluesoptreden te bezoeken in de stad. Tegen de nacht laat hij het hotel over aan zijn enige gasten, twee fietsers en een reizende muzikant uit Italië, en gaat thuis slapen.
Wij stappen de volgende morgen weer op de fiets. Nog 1000 kilometer voor de wielen naar jazzstad New Orleans.

"Wat ze ook zeggen van Sonny Boy, hij was aardig, Ike trouwens ook. En Muddy was een leuke kerel. Hij had enorme voeten."

Begin september 2011 verschijnt Duivelsmuziek - Op de fiets van Memphis naar New Orleans van Leendert van der Valk en Winnifred Wijnker bij Uitgeverij IJ Veen.